

Žiga Koncilijs

POSAMEZNIK V PRIMEŽU TREH RAZLIČNIH REPRESIVNIH APARATOV

Ivan Rancinger in njegova
življenjska pot (1909-1997)

Zgodba Ivana Rancingerja je v marsičem zgodba 20. stoletja. Rodil se je v avstroogrski monarhiji, odraščal in idejno-nazorsko zorel v Kraljevini SHS/ Jugoslaviji, preživel je uničevalnost nemških koncentracijskih taborišč, bil priča izgradnji in evoluciji jugoslovanskega socializma vse do njegovega zatona, in ne nazadnje, 25. junija 1991 je dočakal neodvisnost demokratične Republike Slovenije. V dveh družbenopolitičnih sistemih, natančneje v obdobju najostrejšega preganjanja komunistov in drugih

političnih nasprotnikov po uvedbi šestojanuarske diktature leta 1929 ter v prvem najbolj ostrem povojnem obdobju nasilja komunistov nad svojimi političnimi ter razrednimi nasprotniki, in v nemškem nacističnem okupacijskem sistemu, je izkusil značilnosti vsakokratnih oblik in metod državnih represij. Tako je najvitalnejši del svojega življenja preživel zaznamovan z oznako političnega nasprotnika ob nadzoru, številnih hišnih preiskavah in aretacijah s strani orožnikov, žandarjev, policistov, gestapovcev ali udbovcev. Preživel je zasliševanja, pretepanja, poniževanja, večkrat je upravičeno ali neupravičeno, pač v skladu z vsakokratno obliko kazenskopravne zaščitne sistema, sedal na zatožne klopi ter izkusil ležišča številnih zaporov in taborišč.

Ivan ali Janez Ranzinger oz. Rancinger se je rodil 9. septembra 1909 na Dunaju v siromašni proletarski družini očetu Antonu in mami Pavli, rojeni Martini. Bil je najstarejši od petih otrok. Družina se je glede na očetov steklarski poklic večkrat selila s »trebuhom za kruhom«; sprva na Madžarsko, ob izbruhu prve svetovne vojne 28. julija 1914 pa so bili izgnani v avstrijski del Avstro-Ogrske, najprej v Zagorje in nato v Hrastnik, kjer so se tudi dokončno ustalili. Ivanovo otroštvo je bilo značilno za delavske družine vojnega časa in prvega odbobja med obema svetovnjima vojnama, zaznamovano s težkimi bivanjskimi in življenjskimi pogoji, tako značilnimi za rudarske revirje. Ivan se je npr. spominjal, da se je »skoraj vsako leto rodil otrok«, ¹ družina se je stiskala v majhnem stanovanju, značilnem za delavske kolonije. Čeprav je v Hrastniku obiskoval osnovno šolo, je dokončal le tri razrede, saj je bil zaradi preživljanja družine v hudem pomanjkanju, kakršno je bilo med vojno, prisiljen že pri osmih letih (leta 1917) v steklarni poleg očeta poprijeti za pomožna steklarska dela. Še ne desetletnemu mu je med vojno, ko je pustošila španska gripa, umrla mati. Oče se je še istega leta drugič poročil, do leta 1922 je bilo skupaj že osem otrok, ki pa so se »tako z mačeho kakor tudi otroci med seboj dobro razumeli. Le oče je kasneje postal kroničen alkoholik, kar je dovedlo družino v še težji položaj«. ²

Težak socialni in ekonomski položaj izkoriščanega delavstva, ki se je v obdobju velike gospodarske krize v prvi polovici tridesetih let še dodatno poslabšal, marsikoga ni puščal ravnodušnega. Tudi v Rancingerjevi družini, se spominja Ivan, so bili »že moji starši in starši mojih staršev vsi pristaši socialno demokratske stranke. Moj oče je že kot mladenič in ves čas svojega dela bil iskren in dosleden ter pošten borec za delavske pravice. To njegovo sovraštvo do kapitalistov in do kapitalističnega izkoriščanja pa sem podedoval tudi jaz«. ³

1 Peklar, Intervju.

2 ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Življenjepis, str. 1.

3 Prav tam.

Tudi Ivan je bil sprva naklonjen zmernejši socialnodemokratski struji. Že kot mladenič je bil simpatizer delavskega kulturnega društva Vesna, aktiven član delavskega gibanja pa je postal leta 1923 z vstopom v delavsko kulturno organizacijo Svoboda. Vse do aretacije leta 1932 je bil dejaven v njenem telovadnem, dramskem, pevske in knjižničarskem odseku. Postal je tudi član Splošne strokovne zveze (Opči radniški savez) v Zagrebu in sodeloval v stavki rudarjev za izboljšanje delovnih in življenjskih pogojev,⁴ ki se je začela 20. julija v Hrastniku, se razširila na Trbovlje in Zagorje in je trajala do 17. septembra 1923.⁵ Njegov idejno-politični nazor se je radikaliziral po najostrejšem notranjepolitičnem incidentu v slovenskem delu kraljevine, torej po spopadu med komunisti in »režimskimi« orjunaši 1. junija 1924 v Trbovljah, ko sta skupaj z bratom Antonom začela simpatizirati s komunističnim gibanjem. V začetku leta 1927 je bil sprejet v Zvezo komunistične mladine Jugoslavije (bolj znane pod kratico SKOJ – Savez komunističke omladine Jugoslavije), dve leti kasneje je bil sprejet v Komunistično partijo Jugoslavije (KPJ). Kmalu je postal član Okrožnega komiteja KPJ za revirje in imel skupaj z bratom Antonom pomembno vlogo med mlado zasavsko revolucionarno silo skupaj s peščico preostalih komunistov, kajti večina vodilnih revirskih komunistov je v begu pred represijo, in ker so bili zaradi vodenja velike rudarske stavke v letu 1923 odpuščeni, odšla konec leta 1923 in 1924 v Francijo, kjer so se zaposlili v rudnikih, največ v departmaju Pas de Calais.⁶ Takrat je začel s sistematičnim ilegalnim delom, kamor je npr. sodilo organiziranje sestankov, izvajanje ustne in pisne komunistične propagande, zbiranje prispevkov za organizacije, kot je bila npr. Rdeča pomoč,⁷ prenašanje letakov od avstrijske meje v revirje, organizacija ali sodelovanje v različnih staskah, tako da je bila, kakor je zapisal v življenjepisu, »v splošnem vsa moja mladost utelešena v delu za prosvetitev delavstva, za ostvaritev pravic delovnega ljudstva in zrušitev kapitalističnega družbenega reda. Pijančevanju, kvartanju in ženskarjenju nisem bil podvržen. Staro in mlado me je cenilo in spoštovalo. Čeprav sem bil teoretsko malo izgrajen, mi je pa zato praktično izkustvo dosti pomagalo pri delu.«⁸

Po uvedbi diktature kralja Aleksandra Karađorđevića 6. januarja 1929 je KPJ pozvala k vsesplošni vstaji, do česar zaradi šibkosti organizacije ni moglo priti, so se pa okrepile druge oblike delovanja, zlasti komunistična propaganda. Oblast pa

4 Podatke, ki jih je zbrala Vida Volker (dalje *Zbrani podatki*, Zasavski muzej Trbovlje) avgusta 1975 v Hrastniku, hrani Zasavski muzej Trbovlje.

5 Več gl. v: Brečko, *Hrastnik skozi desetletja*, str. 88–92.

6 Prav tam, str. 118.

7 Rdeča pomoč je bila komunistična organizacija za pomoč političnim zapornikom in njihovim družinam. Režimski represiji so kljubovali z množičnimi akcijami, s protestnimi zborovanji, letaki, propagando. Beležili so informacije, statistike in podatke o zapornikih, o njihovem položaju, o sodnih procesih, številu obsojenih, višinah obsodb itn.

8 ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Življenjepis, str. 3.

je z reformiranim in okrepljenim represivnim aparatom odgovorila z zaostritvijo politične represije. V vdorih in aretacijah, ki so sledile, so bile močno prizadete organizacije komunistične partije v slovenskem delu Jugoslavije,⁹ tudi v revirjih. Povezave med komunisti so bile pretrgane, manjše skupine in posamezniki so delovali v globoki ilegali. Ivan Rancinger je prvič prišel v kolesje represivnega aparata kmalu po uvedbi diktature. V noči z 12. na 13. januar 1929 sta se z bratom Antonom udeležila pokrajinske konference SKOJ-a, ki sta jo vodila France Klopčič in Boris Kidrič. Tam sta dobila večjo količino propagandnega materiala z nalogo, da ga razdelita, a so ju zagorski žandarji prestregli ter ovadili zaradi suma širjenja letakov s prepovedano vsebino. Od 17. do 26. januarja 1929 je bil zaprt v Litiji, nato do 22. aprila 1929, ko je bil zaradi pomanjkanja dokazov izpuščen, se je nahajal v ljubljanski jetnišnici. Kakor je kasneje zapisal, je bila »to prva šola nas mladih komunistov. Držali smo se, kot so nas učili Klopčič, Kidrič in Partija. Nič nismo izdali, nič priznali tako, da so mogli tovariši delati naprej«. ¹⁰ Od takrat so ga vodili v evidencah komunistov in je bil stalno pod budnim očesom oblastnih organov. Že mesec dni kasneje je bila zaradi širjenja komunističnih letakov v zvezi s smrtjo Đure Đakovića in Nikole Hećimovića ¹¹ pri njem opravljena hišna preiskava, ni pa bil aretiran, saj je imel dober alibi. Oktobra 1929 so ga poklicali v Trbovlje na poizvedovanja, kjer je med zaslišanji občutil moč žandarskih pesti, a je bil nato izpuščen, novembra 1929 pa so ga še enkrat aretirali in odpeljali v Laško ter ga ponovno kmalu izpustili. ¹² Junija 1930 je bil skupaj z Jožefom Kastelicem in Jožefom Vidmarjem znova aretiran in ovaden, tokrat zaradi zbiranja denarnih prispevkov za aretirane komuniste, ki so se januarja 1930 nameravali udeležiti okrožne konference SKOJ-a za revirje. ¹³ Skupina sedmih delegatov, med katerimi je bil tudi Ivanov brat Anton, je bila izdana, aretirana in postavljena pred sodišče. ¹⁴ Maksa Strmeckega so predali Državnemu sodišču za zaščito države v Beogradu (DSZZD), ¹⁵ kjer je bil obsojen na visoko prostostno kazen sedmih let robije.

⁹ Več gl. v: *Zgodovina Zveze komunistov Jugoslavije*, str. 106–107.

¹⁰ ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Življenjepis, str. 2.

¹¹ Đuro Đaković je bil generalni sekretar CK KPJ, Nikola Hećimović pa sekretar Rdeče pomoči. Zagrebška policija ju je po zaslišanju in mučenju izročila mejnemu orožništvu, ki ju je na meji z Avstrijo 26. 4. 1929 ustrelilo ob domnevnem poskusu pobega. Podrobneje o tem glej v razpravi: Smrt Djura Djakovića in Nikole Hećimovića. V: Filipič, *Poglavja iz revolucionarnega boja jugoslovanskih komunistov*, str. 361–443.

¹² ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Življenjepis, str. 2.

¹³ ARS, AS 1477, šk. 49. Mapa Ivan Rancinger – Okrožno sodišče v Laškem 1930. Poročilo žandarmerijske stanice v Hrastniku, 4. 6. 1930.

¹⁴ Brečko, *Hrastnik skozi desetletja*, str. 120.

¹⁵ Sodišče za zaščito države v Beogradu je bilo ustanovljeno januarja 1929 z Zakonom o Državnem sodišču za zaščito države. Pristojno je bilo za preiskavo, razpravo in sojenje političnih deliktov iz IX. poglavja Kazenskega zakonika Kraljevine Srbije in za delikte iz posameznih členov Zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi iz leta 1921. Postalo je najvišje sodišče v državi, saj se na njegove sodbe ni bilo možno pritožiti. Več v: Dobrivojević, *Državna represija u doba diktature kralja Aleksandra*, str. 150–156.

Ostali so sodili pred Okrožnim sodiščem v Celju. Zaradi članstva v organizaciji, ki je imela za namen »propagando komunizma, terorizma in nelegalno prilastitev oblasti«, in zaradi komunistične propagande je bila Viliju Maurerju izrečena kazen dveh let strogega zapora, Jožetu Pivcu in Ernestu Puflerju eno leto strogega zapora, najnižja kazen je bila izrečena Francu Jeranu, in sicer pet mesecev zapora. Anton Rancinger je bil obsojen na deset mesecev zapora.¹⁶ Po odsluženi kazni so ga marca 1931 poslali na šolanje v Moskvo.

Takšni represivni ukrepi so seveda močno prizadeli revirske komunistične organizacije, delo in življenje komunistov in njihovih simpatizerjev je bilo oteženo, zveze med njimi prekinjene. V Hrastniku je med letoma 1928 in 1932 delovalo le osem do deset članov partije ali Skoja. Ivan Rancinger je npr. vzdrževal stike s CK KPJ na Dunaju, od koder je dobival direktive in javke za dvig propagandnega materiala, ob tem pa je opravljal še druge partijske aktivnosti. Obnova partije se je začela potem, ko sta se iz zapora vrnila Edvard Kardelj in Boris Kidrič, ki sta takoj začela z organizacijo osrednjega in nižjih vodstev, tudi z veliko pomočjo revolucionarne študentske mladine, med katerimi je izstopala Lidija Šentjunc. Vzpostavljen je bil tudi začasni pokrajinski komite, ki je vzpostavil zvezo s CK KPJ na Dunaju in tako prevzel vlogo, ki jo je prej opravljal Ivan.¹⁷ V letu 1932, ko sta se partijska in skojevska organizacija že dobro obnovili, sta obe doživeli nov udarec. Zaradi neke akcije razpečevanja letakov Skoja sta bila aretirana Ivan Rancinger in Josip Just (takrat vodja Skoja) in januarja ali v začetku februarja leta 1932 postavljena pred Okrožno sodišče v Celju. Bila sta obsojena na dve leti in pol robije s petletno izgubo državljanskih pravic. Kazen je Rancinger do pravnomočnosti prestajal v celjskem »Starem piskru«, nato v Mariborski kaznilnici. V skladu s takratno tristopenjsko kaznovalno politiko je prve tri mesece preživel v samici, julija 1933 pa se je lahko pridružil zaprtim somišljenikom, med katerimi so bili tudi vidnejši komunisti, kot npr. Moša Pijade ali Josip Broz. Skupno jetniško bivanje so komunisti izkoristili za oblikovanje t. i. zaporniških univerz, na katerih so pridobivali osnovne pojme iz nekaterih predmetov splošne izobrazbe (o politični ekonomiji, razvoju družbe, sindikalnem vprašanju, geografiji, matematiki itn.) in tudi nekaterih predmetov nauka marksizma in leninizma. Novembra 1933 je bila večina premeščena v Sremsko Mitrovico, kjer naj bi prestali še zadnji del kazni. Konec februarja 1934 je prišlo do incidenta med enim od zaprtih komunistov in stražarjem, zaradi česar je prišlo do demonstracij vseh zapornikov v kaznilnici. Sledila je preiskava in nato junija 1934 »robijaški procesi« s prvoobsojenim Mošem Pijado, na katerem

16 ARS, AS 1477, šk. 37. Mapa Franc Sotler – Okrožno sodišče Celje 1930. Sodba Okrožnega sodišča v Celju, 21. 5. 1930.

17 Brečko, *Hrastnik skozi desetletja*, str. 123–124.

so Rancingerju, pod obsodbo aktivnega in organiziranega delovanja, prvotno kazni podaljšali še za dodatni dve leti. Obsojen je bil tudi na pet let izgube državljskih pravic.¹⁸ Rancingerjevo zaporniško bivanje je bilo na splošno zaznamovano s študijem in stalnimi akcijami za izboljšanje zaporniških pogojev. Sam se je kasneje spominjal: »Začela se je univerza in izgradnja novih kadrov. Jaz nisem bil med najboljšimi, vendar sem kot delavec zavzemal relativno častno mesto v idejno-politični vzgoji in v kulturno-prosvetnem delu. Sodeloval sem v vseh protestnih akcijah proti upravi kaznilnice in pravosodnem ministrstvu, med njimi tudi v dveh gladovnih stavkah, enkrat štiri in enkrat 11 dni. Zadnji dve leti v Sremski Mitrovici sta mi mnogo koristili tako v življenju splošnega obzorja kakor tudi političnega znanja.«¹⁹

Po vrnitvi iz zapora 10. maja 1937 so ga doma čakali novi izzivi. Znova se je zaposlil v hrastniški steklarni in ponovno vzpostavil zvezo s partijsko organizacijo. Postal je član Mestnega komiteja Hrastnik in član Okrožnega komiteja za revirje, kar je bil nato do leta 1941. V začetku februarja 1938 je bil ponovno aretiran in odpeljali so ga v celjske policijske zapore, tokrat zaradi zbiranja pomoči za španske prostovoljce, vendar pa so ga zaradi pomanjkanja dokazov po šestih dneh izpustili. Aprila leta 1938 pa je bil skupaj, z nekaterimi drugimi „revirskimi“ komunisti (Miha Marinko, Ivan Keše, Alojz Hohkraut idr.), zaradi akcije pisanja komunističnih grafitov znova aretiran. Odpeljali so ga v zapore v Laškem, od tam pa v policijske zapore v Ljubljani, kjer je bil po dveh tednih zaradi pomanjkanja dokazov izpuščen. Vse do okupacije je opravljal naloge, ki mu jih je dajal komite, udeleževal se je partijskih posvetovanj v Savinjski dolini, Zagorju in v Ljubljani, sodeloval je pri demonstracijah zaradi pristopa Kraljevine Jugoslavije k trojnemu paktu, sodeloval je pri zbiranju članov Društva prijateljev Sovjetske zveze itn. Vzporedno se je bil prisiljen spopadati še z domačimi težavami: »Družinske razmere so bile obupne, oče mi je kuhal in ker je pijančeval, sem bil često brez malice, kosila ali večerje. Često sem se po delu zatekel k Lidiji Šentjunc v njihovo gostilno, da sem dobil kaj za pod zob. Ni mi preostalo drugo, kot da se poročim in si ustvarim svoj dom. Spoznal sem se z bivšo ženo Greto. Bila je lepo dekle. Kljub njeni mladosti sem gojil nado, da jo bom vzgojil v dobro ženo in tovarišico.«²⁰ S Hrastničanko Greto Miško, mama je bila Slovenka, oče sudetski Nemec,²¹ se je poročil leta 1939 in Greta se je že kmalu aktivno vključila v partijsko delo: »Pričela je z delom po ženski liniji, pomagala mi je razpečevati brošure, deliti letake, pobirati za Rdečo pomoč itn. Z eno besedo, v partijskem delu mi je takrat bila v oporo in pomoč.«²²

18 Zbrani podatki, Zasavski muzej Trbovlje.

19 ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Življenjepis, str. 5.

20 Prav tam.

21 ARS, AS 1931, šk. 412. Mapa Greta Rancinger. Poročilo Oddelka za zaščito naroda za Celjsko okrožje, 14. 5. 1945.

22 ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Življenjepis str. 5.

Ob okupaciji Jugoslavije je bil zaradi predvojnih aktivnosti že 17. aprila 1941 aretiran. Pripadniki Gestapa so ga skupaj z okoli 30 drugimi Hrastničani odpeljali v Laško. Tam so jih zaprli v klet Sokolskega doma, nato pa je v več kot polletni odisejadi preko celjskih, mariborskih, graških, dunajskih, brnskih, šenbenskih in vrocavskih zaporov, 6. decembra 1941 prispel v koncentracijsko taborišče Auschwitz. Vmes se mu je sicer večkrat ponudila priložnost za pobeg, ki pa jo iz različnih razlogov ni izkoristil. Zaradi iznajdljivosti, deloma tudi zaradi dobrega poznavanja nemškega jezika, ki se ga je naučil kot otrok, in ne nazadnje zaradi priimka, ki je zvenel nemško, zaradi česar so ga večkrat imeli za »folksdojčerja«, se mu je uspevalo spretno izogibati smrtnim pastem uničevalnih taborišč. Sprva je bil, tako kot večina novoprispelih taboriščnikov, dodeljen v najtežje delovne komande, kot je bila npr. delovna komanda »Bauhof« (zidarska dela, tovorjenje najrazličnejšega gradbenega materiala), nato pa se mu je uspelo, deloma tudi zato, ker je bil pogosto bolan, prebiti v relativno nenaporne delovne komande. Tako je delal na poljih sladkorne pese, nato v delovni komandi »Holzhof« (žaganje drv), kasneje pa se mu je uspelo prebiti k delovni komandi »Gärtnerei Wervältung« (vrtnarija uprave), kjer je med bolje hranjenimi taboriščniki, ki so bili večinoma nemški politični jetniki, postal vodja te skupine. To dejanje je kasneje obžaloval, češ da je »tu grešil kot komunist, ker se ni uprl nesramni ugodnosti«. Junija 1942 so mu predložili izjavo, s podpisom katere naj bi se v zameno za izpustitev obvezal, da bo sodeloval z Gestapom v Mariboru. Sam je izjavil, da je ni podpisal. Februarja leta 1942 ga je vodja taborišča poklical k sebi in z besedami »Ti si komunistični divji lovec! Izgini!« poslal v koncentracijsko taborišče Buchenwald.²³

V Buchenwald je prispel 6. marca 1943 v transportu z okoli tisoč Poljaki. Do oktobra 1943 je bilo v Buchenwaldu med 30 in 40 jugoslovanskih, večinoma političnih jetnikov z Gorenjske in Štajerske. Njihovo število se je povečalo zlasti po kapitulaciji Italije in do sredine leta 1944 naraslo na nekaj čez 500. Skupaj je bilo v Buchenwaldu zaprtih okoli 3.900 Jugoslovanov.²⁴ Rancinger je tam sprva opravljal naloge blokovne starešine, kot npr. skrb za čistočo na bloku, skrb za pravilno razdeljevanje hrane in drugih dobrin, nato pa mu je bilo kot edinemu Jugoslovanu dodeljeno delo v ambulanti na patološkem oddelku Sturmbannführerja Dinga, ki je sicer veljala za eno od bolj privilegiranih delovnih komand. Tako mu je bilo dovoljeno nositi pričesko po lastni izbiri, štirikrat mesečno je lahko pisal domačim, dovoljen mu je bil prednostni nakup v kantini in imel je še druge ugodnosti.²⁵ Sicer pa je Rancinger kmalu po prihodu navezal stike z drugimi jugoslovanskimi taboriščniki, zlasti na antifašistični osnovi, oz. s komunisti, in

²³ Prav tam, str. 11–13.

²⁴ Supek, *Jugoslovani v Buchenwaldu*, V: *Buchenwald*, str. 82–88.

²⁵ ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. *Življenjepis*, str. 14.

prevzel nalogo, da ustanovi ilegalno organizacijo jugoslovanske skupnosti. Že v Auschwitzu so si namreč sojetniki med seboj pomagali, še temeljiteje pa se je takšna ilegalna organizacija oblikovala v Buchenwaldu.

Skladno s porastom števila jugoslovanskih taboriščnikov se je povečevala tudi razvejanost oblik takšne organizirane samopomoči.²⁶ Na organizacijskem vrhuncu sta politično vodstvo organizacije sestavljala ožji odbor petih članov in širši aktiv, ki so ga sestavljali odgovorni za posamezne bloke in komande, skupaj okoli 40 ljudi. Člani ožjega vodstva so bili izkušeni komunisti; Ivan Rancinger, Dušan Kermavner, Rudi Supek, Azis Kaluder in Emil Lichtenberger. Ilegalna organizacija oz. Jugoslovanski komite (JK) je poskušala pomagati (v obleki, hrani) novoprispelim taboriščnikom, kolikor je v razmerah taboriščnega življenja bilo mogoče. Skrbeli so za ustrezne nastanitve in dodeljevanja v primerne delovne komande, varstvo šibkejših posameznikov, pomagali so bolnikom itn. Poleg materialne in moralne pomoči pa so skrbeli tudi za obveščanje o dogajanjih v domovini in na mednarodnih prizoriščih, skrbeli so za marksistično-leninistično šolanje taboriščnikov, oblikovali skupino za sabotažna dejanja in borbena skupino. Poleg omenjenih aktivnosti so opravljali tudi bolj sporno funkcijo opazovanja novoprispelih taboriščnikov, podajali osnovne (politične) ocene ljudi in imeli omejen vpliv pri določanju oseb za Transporte v druga taborišča, kar je lahko pomenilo tudi v smrt. Po eni strani si je tako JK prizadeval obvarovati čim večje število Jugoslovancev, zlasti komunistov, verjetno pa so lahko s tem tudi že obračunavali s svojimi političnimi in drugimi nasprotniki.²⁷ Na podoben način so se organizirali tudi taboriščniki drugih narodnosti (Nemci, Avstrijci, Čehi) in se vsi skupaj združevali v t. i. Internacionalni komite (IK), v katerem je imel Ivan Rancinger vlogo predstavnika Jugoslovancev. Namen IK je bil podoben, torej medsebojna materialna in moralna pomoč med zaprtimi komunisti v boju zoper taboriščno administracijo in kriminalce, ki jih je Gestapo uspešno izkoriščal. Na skupnih sejah so prebirali referate o političnih razmerah v taborišču, doma in v tujini, skupaj so organizirali sabotaže po delavnicah itn.²⁸ Rancingerja je po odhodu na tej funkciji zamenjal Rudi Supek.²⁹

20. julija 1944 je bil Ivan Rancinger, domnevno zaradi ženinega pisanja prošenj,³⁰ iz Buchenwalda izpuščen in poslan na delovni urad v Weimar, kjer

26 Več o delovanju Jugoslovanske komiteja gl. prispevka: Vekoslav Figar, Naš delež, predvsem na bloku 40. V: *Buchenwald*, str. 96–99; Jugoslovanska ekonomska skupnost (kolektiv). V: *Buchenwald*, str. 100–107.

27 Več v: Supek, Jugoslovani v Buchenwaldu. V: *Buchenwald*, str. 82–88.

28 Več o delovanju Internacionalnega komiteja gl.: Rancinger, Sodelovanje Jugoslovancev z Ilegalnim mednarodnim komitejem. V: *Buchenwald*, str. 89–95.

29 Več o delovanju Rudija Supka gl. prispevek: Bosnar, Rudi Supek i nacistički koncentracijski logor Buchenwald.

30 ARS, AS 1931, šk. 412. Mapa Greta Rancinger. Poročilo predmet: Ivan Rancinger, podpisani Mitja Ribičič, 28. 5. 1946.

so mu podelili delavsko knjižico za inozemske delavce in potni list osebe brez državljanstva.³¹ Od tam so ga poslali na delo v steklaro Schott v Jeni, mesta pa brez dovoljenja policije in Gestapa ni smel zapustiti. V tovarni je delal skupaj z drugimi taboriščniki, predvsem Francozi, Italijani in Rusi. Kot se je spominjal, so »delali samo toliko, da nas niso zaprli, vršili smo prikrito sabotažo. S produkcijo in zaslužkom sem bil vedno 20%-40% nižji«. Med delom v Jeni je avgusta 1944 izšel ukaz, da se morajo vse osebe brez državljanstva (Staatenlese) javiti na prijavnem uradu. Čez tri tedne je dobil poziv za rekrutacijo pred vojaško komisijo v Weimarju. Od komisije pa je nato dobil sklep, da je na podlagi vojnega zakona sicer zdravstveno sposoben, vendar pa »izključen od vojaške dolžnosti radi njegove preteklosti in ker je nesiguren in nezaupljiv«.³²

Med Ivanovo odsotnostjo se je začel krhati odnos z njegovo ženo Greto. Avgusta 1944 ga je sicer obiskala, vendar pa je že takrat, medtem ko mu je pripovedovala, kako je delala kot ilegalka oz. kurirka med Ljubljano in Mariborom, opazil, »da v njeni notranjosti nekaj ni v redu«. Odnos med njima se je od takrat popolnoma ohladil, tako, da je prekinil s stiki, in ko se je 6. julija 1945 ob osmi uri zjutraj vrnil v Hrastnik, ga je oče pozdravil z besedami: »Ti si prišel, tvojo ženo Greto pa so odpeljali«.³³ Izkazalo se je namreč, da je Greta Ranzinger med njegovo odsotnostjo izdala več ljudi, s katerimi je prej sodelovala.³⁴ Kot kurirka med Ljubljano in Štajersko je dobro poznala razmere in vse vidnejše pripadnike Osvobodilne fronte. 9. maja 1946 je bila aretirana, obtožena izdaje vidnejših aktivistov KPS in OF (Miha Marinko, Tone Tomšič, Pepca Kardelj in Mica Šlandrova),³⁵ od katerih najhujša očitana posledica, poleg aretacij in mučenj omenjenih aktivistov, je bila predvsem usmrtitev organizacijskega sekretarja CK KPS Toneta Tomšiča v Gramozni jami v Ljubljani 21. maja 1942. Zaradi teh dejanj jo je Okrožno sodišče v Ljubljani 10. avgusta 1946 obsodilo na 15-letno zaporno kazen s prisilnim delom.³⁶ Vrhovno sodišče v Ljubljani pa ji je po pritožbi javnega tožilca 22. aprila 1947 kazen spremenilo v smrtno kazen z ustrelitvijo.³⁷ Po mnenju anonimnega zasliševalca Greta »očividno ni izdajala iz neke zlonamernosti in se tudi ni najbrž zavedala dalekosežnih posledic istih izdajstev. Vzroke je iskati v njenem duševnem sestavu, rahlem in mehkem značaju, ki ni prikladen za tako neusmiljeno in silno borbo. Na njeni osebi je ležala prevelika odgovornost, na drugi strani pa je bila za tak boj politično premalo pripravljena. Da je bila partijka,

31 ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Deutsches Reich Arbeitsbuch für Ausländer.

32 ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Življenjepis, str. 19.

33 Prav tam, str. 19–20.

34 DLRS knjiga 1., str. 208–209 in 228–231.

35 ARS, AS 1931, šk. 412. Mapa Greta Rancinger. Obtožnica Javnega tožilstva v Ljubljani, 16. 2. 1946.

36 ARS, AS 1931, šk. 412. Mapa Greta Rancinger. Obsodba Okrožnega sodišča v Ljubljani, 10. 8. 1946.

37 ARS, AS 1931, šk. 412. Mapa Greta Rancinger. Obsodba Vrhovnega sodišča Ljudske republike Slovenije, 22. 4. 1947.

ne morem smatrati za obtežilno okolnost, kajti ni bila politično izgrajena kot se za partijko zahteva. Tudi moževa odsotnost kot varuha in političnega učitelja je morda doprinesla h kapitulaciji njene osebe«. ³⁸ Kljub temu je bila Greta Rancinger ustreljena 13. novembra 1947. ³⁹

Prvo povojno obdobje je bilo v Jugoslaviji zaznamovano z graditvijo države na novih socialističnih temeljih. To pa je tudi pomenilo, da je zmagovita komunistična oblast želela v t. i. procesu epuracije čim prej obračunati s svojimi dejanskimi ali domnevnimi političnimi in razrednimi nasprotniki in si s tem utrditi oblast. Epuracija pa se je, podobno kot v nekaterih drugih novonastalih socialističnih državah Vzhodne Evrope, ⁴⁰ zavlekla tudi v fazo znotrajpartijske homogenizacije, in v ta kontekst sodi Rancingerjeva povojna usoda.

Represija je dosegla vrhunec v obliki izvensodnih pobojev, nato pa so glavno orodje represije postala sodišča. Sprva pred vojaškimi sodišči, nato pred Sodiščem narodne časti in od srede septembra 1945 še pred rednimi ljudskimi sodišči so se zvrstili številni sovražniki nove oblasti. Skozi sodne postopke naj bi šlo med 20.000–25.000 oseb, od tega naj bi jih bilo obsojenih okoli 8.000. Osnovni namen političnih sodnih procesov je bil v obračunu z narodnimi izdajalci, s politiki nekdanjih režimov, z razrednimi nasprotniki (trgovci, industrialci, obrtniki, kulaki, zlasti tujimi lastniki kapitala) in ideološkimi nasprotniki, tako zunaj Ljudske fronte in partije kot znotraj njiju. ⁴¹

Za prvi večji sodni proces proti sodelavcem z okupatorjem lahko štejemo Kočevski proces oktobra 1943, na katerem so sodili pripadnikom četništva in vaških straž. ⁴² S Sodiščem narodne časti, ki je delovalo med 5. junijem in 25. avgustom leta 1945, je nova oblast utemeljila pojem narodne časti. Od septembra 1945 naprej obtožbe sodelovanja z okupatorjem prevladujejo tudi na rednih sodiščih. V to kategorijo sodita dva večja procesa – t. i. Božični ⁴³ in Rupnikov proces. ⁴⁴ Namen obeh je bil obračunati z vplivnimi in ljudski oblasti potencialno nevarnimi nasprotniki komunizma in tudi s Cerkvijo. Med obsojenimi je bilo pet duhovnikov, navezovalo pa se je že na škofa Gregorija Rožmana, ki je bil eden izmed osrednjih figur na procesu proti Leonu Rupniku. Rupnikov proces je veljal za enega izmed najpomembnejših povojnih procesov zoper sodelavce z okupatorjem in tudi predvojne politike. Po letu 1946 začnejo obtožbe kolaboracije, čeprav so prisotne še naprej, postopoma zamenjevati obtožbe

38 ARS, AS 1931, šk. 412. Mapa Greta Rancinger, dok. 16. Zapisnik zaslišanja, 29. 6. 1945.

39 ARS, AS 1931, šk. 412. Mapa Greta Rancinger. Uradni zaznamek RSNZ SRS, 9. 8. 1967.

40 Koncilija, Sovjetizacija vzhodne Evrope po drugi svetovni vojni.

41 Več o tem gl.: Repe, Politična represija v socialistični Sloveniji; Repe, Povojni sodni procesi; Vodušek-Starič, Ozadje sodnih procesov.

42 Ferenc, *Dies Irae*, str. 463–474.

43 ARS, AS 1931, Božični proces, šk. 531–535.

44 ARS, AS 1931, Rupnikov proces, šk. 540–547.

vojunjenja, sovražne propagande, ilegalnega povezovanja z emigracijo in tujimi obveščevalnimi službami. S takšnimi obtožbami nastopijo komunisti med drugim tudi zoper politične nasprotnike znotraj ljudske fronte (OF) in partijskega članstva. Za enega izmed procesov zoper znotrajfrontovsko opozicijo je veljal t. i. Nagodetov proces.⁴⁵ Na njem se je avgusta 1947 pred senatom Vrhovnega sodišča LRS v Ljubljani poleg Črtomirja Nagodeta zvrstilo še 14 članov nekdanje Stare pravde,⁴⁶ ki so se v novi ureditvi zavzemali za večstrankarsko demokracijo in nasprotovali monopolu KP.

Politični sodni procesi pa so dosegli »vrhunec« s t. i. Dachauskimi procesi.⁴⁷ V tej »jugo« varianti stalinističnih procesov⁴⁸ je šlo za obliko boja za oblast znotraj partije. Na njih je oblast svojim (dotedanjim) ideološkim somišljenikom sodila s skonstruiranimi in izmišljenimi obtožbami. Sodili so 32 nekdanjim internirancem v nacističnih taboriščih Auschwitz, Dachau in Buchenwald pod obtožbami sodelovanja z Gestapom, ovadustva, vojnih zločinov in povojnega podtalnega protirežimskega delovanja. Večina od obsojenih je bila aktivnih in vodilnih predvojnih komunistov, ki so bili, tako kot Ivan Rancinger, zaradi komunizma preganjani že v prejšnjem režimu. Dejanski vzroki za dachauske procese do danes niso popolnoma pojasnjeni, domneve segajo od skrivnostnih seznamov po sovjetskem diktatu⁴⁹ do povsem osebnih namer po diskreditacijah. Ostaja pa dejstvo, da so bili obsojenci na dachauskih procesih iz opravičljivih ali neopravičljivih razlogov kaznovani zaradi homogenizacije partijskih vrst in utrditve oblasti obstoječih političnih elit. Delovanje nekdanjih taboriščnikov, sploh zaradi dejstva, da so preživeli pekel taborišč, je pač postalo priročen razlog za njihovo odstranitev. Vsega skupaj se je zvrstilo 10 sodnih procesov pred vojaškimi in Okrožnim sodiščem v Ljubljani, začeni s t. i. prvim ali velikim dachauskim sodnim procesom zoper Martina Diechla in soobtožene, ki se je začel 12. maja 1948, zaključili pa so se s procesom zoper Borisa Fakina, Ludvika Mrzela in Marjana Petraka 11. oktobra 1949. Skupaj je bilo obsojenih 32 nekdanjih taboriščnikov, od tega 15 na smrtno kazen (11 jih je bilo izvedenih).

Ob koncu vojne je Ivan Rancinger sodeloval pri organizaciji in repatriaciji jugoslovanskih jetnikov, vendar je bil le dan po vrnitvi v domovino 7. julija 1945 prvič aretiran in odpeljan v centralne zapore OZNE v Ljubljani. Aretacija je bila

45 ARS, AS 1931, Nagodetov proces, šk. 568–590. Koncilija, Politični sodni procesi in komentarji javnosti.

46 Stara pravda je bila ilegalna organizacija liberalno usmerjenih slovenskih izobražencev, zagovornikov socialnih reform in naslonitve na Sovjetsko zvezo. Nastala je maja 1941, avgusta so njeni člani vstopili v OF, v začetku leta 1942 pa so zaradi sporov glede odnosa do legitimne vlade in četniškega gibanja v Srbiji izstopili.

47 Več v zborniku: *Dachauski procesi*.

48 *Dachauski procesi*, str. 86. Vodopivec, Koncilija, Prispevek za zgodovino represije.

49 Dachauski sodni procesi namreč sodijo v obdobje po sporu z Informbirojem junija 1948.

povezana z delovanjem njegove žene Grete. Ob tej priložnosti se ji je »odrekel kot ženi ter je od nje zahteval ločitev in razvezo zakona«. ⁵⁰ Iz zapora je bil izpuščen 5. avgusta 1945, kmalu nato je prevzel organiziranje podružnic dnevnikov Ljudska pravica in Slovenski poročevalec v Trbovljah. Hkrati je dobil po direktivi CK KPS nalogo, da prevzame posle organizacijskega sekretarja Okrajnega komiteja KPS za Trbovlje. To nalogo je opravljal do svoje druge povojne aretacije 27. januarja 1946. Dva dni po aretaciji je bil že izpuščen, vendar pa zaradi »neizvrševanja discipline« ⁵¹ izključen iz partije, s prepovedjo kakršne koli politične aktivnosti. Zaradi vse bolj do njega neprijaznega okolja se je preselil v Paračin, kjer se je zaposlil v tamkajšnji steklarni.

Ko se je želel vrniti v Hrastnik, so ga 3. septembra 1948 odpeljali na sedež republiške UDV v Beogradu, nato pa v Ljubljano. ⁵² Tokrat je bil aretiran z jasno namero, da ga na osmem dachauskem ali t. i. buchenwaldskem sodnem procesu obsodijo. Iz ohranjenih virov in zbranih podatkov težko ugotovimo točne vzroke. Znova razočaran nad novo oblastjo je trepetal za svoje življenje, najbolj pa ga je prizadelo to, »da so me aretirali, zaprli, mučili in sodili moji bivši sodelavci. Lahko se je bilo boriti v stari Jugoslaviji, Auschwitzu in Buchenwaldu. Tam si imel pred seboj sovražnika. Tu pa je bil pred menoj tovariš, ki mi je držal nož na grlu in nisem vedel, kdaj bo potegnil rezilo«. ⁵³ 29. junija 1949 mu je bila na režiranem sodnem procesu z lažnimi pričami in izsiljenimi priznanji ⁵⁴ prebrana obsodba.

Po mnenju sodišča je tožilstvu uspelo dokazati Rancingerjevo krivdo v vseh treh točkah obtožnice. V prvi točki je bil obsojen, da je kot »sodelavec Gestapa« v koncentracijskem taborišču Auschwitz med julijem 1942 in marcem 1943 opravljal funkcijo namestnika kapota, nato pa funkcijo kapota na komandi »vrtnarija«. V taborišču Buchenwald pa naj bi vse do izpustitve iz taborišča opravljal funkcijo sobnega starešine in namestnika starešine bloka. Čeprav je sam le enkrat priznal, da je »oklofotal nekega mlajšega žida, ker je varal svoje tovariše in ker je s svojimi podvigi v svojo osebno korist izpostavil nas vse, to je našo delovno skupino, nevarnosti,« je bil obsojen, da je skupaj z drugimi taboriščniki funkcionarji »pretepal in mučil internirance zaradi kršitve taboriščne discipline«. Še več, obsodba ga je bremenila, da je v taborišču Auschwitz skupaj s taboriščno

⁵⁰ ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Življenjepis, str. 27.

⁵¹ Trditev se je nanašala na obdobje, ko je bil ob začetku vojne aretiran in se je nahajal v zaporih na gradu Borl. Tam naj bi imel priložnost pobega, ki pa je ni izkoristil, saj naj ne bi dobil od tovarišev nobene pomoči. Po vojni pa so ga obtoževali, da je odklonil pobeg, ker naj bi takrat že sodeloval z Gestapom.

⁵² ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Življenjepis, str. 27. Peklar, Intervju, str. 6. *Zbrani podatki*, Zasavski muzej Trbovlje.

⁵³ Peklar, Intervju, str. 7.

⁵⁴ To dokazuje zlasti primerjava ohranjenih dokumentov, npr. življenjepisa in zapisnikov zaslišanj ali dokument z naslovom Samokritični poizkus ugotavljanja lastnih napak. Vse omenjeno se nahaja v ARS, AS 1931, šk. 503.

policijo lovil pobegle jetnike in internirance, ki so se skrivali pred delom ali transporti ter jih nato izročal taboriščni komandi, ki jih je običajno usmrtila v krematoriju. Druga točka obsodbe ga je bremenila, da je bil, kot sodelavec Gestapa v taborišču Buchenwald, po nalogu SS-ovskega zdravnika dr. Dinga »dodeljen v njegovo ambulanto, ki je služila gestapu za uničevanje internirancev. Delal je na patologiji, v histološkem oddelku pri pripravljanju mikroskopskih aparatov, reparatur, raznih organov človeškega telesa ter pri strojenju človeške kože«. V tretji točki pa je bil obsojen, da je novembra 1943 skupaj z Dušanom Kermavnerjem⁵⁵ »organiziral provokatorsko 'antifašistično' organizacijo« v taborišču Buchenwald, vzpostavil skupine te organizacije s poverjeniki na posameznih blokih, januarja 1944 pa »formiral provokatorski 'jugoslovanski' komitet in postal sekretar te zločinske organizacije«. Organizacijo naj bi vodil Gestapo z namenom, »da bi s tako provokatorsko organizacijo demoraliziral najboljše borce proti fašizmu in jih odvrčal od aktivne borbe zoper zločinsko taboriščno vodstvo ter omogočal z vzdrževanjem reda in discipline neovirano in nečloveško izkoriščanje delovne sile internirancev in njihovo brezobzirno uničevanje, ter je potom soobtoženega Figar Slavka vršil preglede ob prihodu novodošlih internirancev, zbiral njih politične karakteristike, na osnovi katerih je 'jugoslovanski komitet' odločal, kateri interniranci se pošljejo na 'transport', kar je pomenilo smrt«. ⁵⁶ Gre namreč za tisti Jugoslovanski komite, ki naj bi bil namenjen medsebojni pomoči taboriščnikov, povojna oblast pa ga je, kot lahko beremo, označila za zločinsko organizacijo.

Čeprav je Rancinger med zaslišanji večino hujših obtožb zanikal, niti med glavno razpravo ni bilo predloženih prepričljivih dokazov, je bil skupaj s Slavkom Figarjem spoznan za krivega izvršitve zločina po 3. točki 3. člena Zakona o kaznivih dejanjih zoper ljudstvo in državo. Dosojena mu je bila kazen 18 let odvzema prostosti s prisilnim delom in izgubo državljanskih pravic⁵⁷ za dobo štirih let. Vekoslav Figar je bil obsojen na kazen 15 let odvzema prostosti s prisilnim delom in prav tako izgubo državljanskih pravic za dobo štirih let.⁵⁸

Ivan Rancinger je breme socialističnih zaporov prenašal nekoliko bolje od soobtoženega Figarja, saj je v mentalno in fizično relativno zdravem stanju

55 Dušan Kermavner se večkrat omenja na različnih mestih v podobni vlogi kot Ivan Rancinger, vendar mu ni bilo treba sesti na zatožno klop. Po mnenju Rancingerja naj bi to preprečil Edvard Kardelj. V: Peklar, Intervju, str. 5.

56 ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Obsodba Okrožnega sodišča v Ljubljani, str. 218–219, 29. 6. 1949.

57 To je pomenilo izgubo volilne pravice, pravice do pridobitve ali opravljanja funkcij v družbenih organizacijah in društvih, pravice do javnega nastopanja, pravice nositi častne naslove, rede in druga odlikovanja.

58 ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Obsodba Okrožnega sodišča v Ljubljani, str. 219–220, 29. 6. 1949.

28. novembra 1951 dočakal znižanje zaporne kazni na 10 let, 17. aprila 1953 pogojno izpustitev in nato 28. novembra 1953 dokončno pomilostitev. Za razliko od Figarja, ki je bil 7. maja 1950 sprejet v psihiatrično bolnišnico, kjer sta strokovnjaka psihiatrične stroke – milo rečeno – cinično ugotavljala, da so »po daljšem opazovanju prišli do začasnega ugotovitka, da imamo opravka s psihopatsko osebnostjo /značajsko iztirjenostjo/, ki je med izdrževanjem dolgoletne kazni blodnjavo reagirala na situacijo v tem smislu, da so se pojavile blodne misli glede nedolžnosti in blodne misli o tem, da je nujno potrebno, da mora biti pomiloščen«. ⁵⁹ Tudi Figarju je bila nato 28. novembra 1951 kazen znižana na 11 let, 13. junija 1953 je bil pogojno izpuščen in tako kot Rancinger 28. novembra 1953 pomiloščen. ⁶⁰

Po izpustitvi si je Ivan Rancinger prizadeval za politično in sodno rehabilitacijo. Prve ni dosegel, saj ni bil nikoli ponovno sprejet v partijo niti v borčevsko organizacijo, mu je pa uspelo doseči prenehanje vseh pravnih posledic obsodbe, vključno s pravico do pokojnine. ⁶¹ Dolgih 17 let pa je še moralo preteči, da je bil 9. januarja 1971 z razveljavitvijo sodbe sodno rehabilitiran. ⁶² Morda so se vsi pritiski in razočaranja manifestirali v srčnem infarktu, ki ga je doživel leta 1960, kljub temu pa je z močno življenjsko voljo vztrajal še nadaljnjih 27 let. V Hrastniku je živel v novem družinskem okolju, ostal je aktiven v sekciji nekdanjih internirancev in kot režiser v dramski skupini. ⁶³

Na vprašanje, kaj ga je v povojnem obdobju najbolj razočaralo, je odvrnil: »Celo življenje sem se boril za eno idejo. Proti krivici in izkoriščanju. Oboje sem doživel kot majhen otrok in sovraštvo do tega je z menoj rastlo. Ko smo stopali v partijo, ni bilo od tega nobenih koristi. Pač pa ena sama nevarnost. Tisto, kar sem doživel po osvoboditvi, me je razočaralo. Nisem več videl komunista, za katerega sem se boril sam. Postal je birokrat, postal je izkoriščevalec. Večji izkoriščevalec kot je bil kapitalist. Zaradi osebnih koristi, da je ostal na položaju«. ⁶⁴ Za konec pa lahko pritrdimo Peklarjevemu stavku, ko pravi: »Ivan Rancinger je napravil usodno napako – ostal je živ in zvest eni ideji od samega začetka. Ni se znal prilagajati in dvoriti«. ⁶⁵ Umrli je leta 1997, torej tri leta pred koncem 20. stoletja, stoletja, ki mu po kvaliteti in kvantiteti povzročenega gorja človeka nad sočlovekom ne najdemo ustreznega para.

59 ARS, AS 1931, šk. 520. Mapa Vekoslav Figar. Izvedensko mnenje dr. Nika Vončine in prof. dr. Janeza Kanonija, Bolnišnica za duševne in živčne bolezni Polje-Ljubljana, 13. 11. 1954.

60 *Dachauski procesi*, str. 40.

61 ARS, AS 1931, šk. 503. Mapa Ivan Rancinger. Rešitev Vrhovnega sodišča SRS, 24. 11. 1965, str. 239 - 244.

62 Razveljavljene sodbe. *Delo*, 18. 11. 1971, str. 3.

63 *Zbrani podatki*, Zasavski muzej Trbovlje.

64 Peklar, Intervju, str. 6.

65 Prav tam, str. 7.

Fotografije Ivana Rancingerja iz Auschwitza hrani Zasavski muzej Trbovlje.

15.9.1948.

59

SAMOKRITIČNI POIZKUS UGOTAVLJANJA LASTNIH NAPAK.

=====

(Rancinger Ivan)

Kot človek sem na splošno delaven, bodisi po tradiciji ali organizaciji. Delno sem hvalisav, rad se pohvalim tudi z drugim znanjem in delom. V življenju me kot človeka stalno spremlja mehkosrčna, dobrodušna, preveč odkritosrčna, občutljiva narava. Imam vedno občutek manjvrednosti, zato sem zelo sramežljiv in pretirano bojazljiv.

Napake v obdobju mojega političnega delovanja:

1.) Od 1.1934 pa do konca robije in na robiji sami se ne zavedam, da bi naredil kako napako proti tovarišem ali Partiji kot celoti, razen v letu 1931 ali 1932, ko sem kot fant nekajkrat šel k neki poročeni ženi, kar je napačno za komunista.

2.) V letu 1937 sem napravil iz svoje osebne nepremišljenosti napako, v zvezi s katero sem bil tudi aretiran, istočasno pa povzročil hišno preiskavo pri tov. Lidiji Šentjunc in Štefki Rotar. Za Partijo kot celoto ni bilo posledic, mogle bi pa biti.

3.) Iz osebnih razlogov sem 1.1937 izrazil napram tov. Lidiji Šentjunc mišljenje, da bom pustil vse skupaj in odšel v Španijo. Niso me pustili, toda napaka je z moje strani, da sem iz osebnih razlogov tako vprašanje sploh postavil.

4.) Tudi ob aretaciji v Trbovljah 1.1938 sem napravil indirektno napako, ker sem neposredno po akciji prišel k kompromitirani družini Cerinšek - zopet moja nepremišljenost.

5.) 1.1941 sem napravil napako, ker nisem vzel s seboj tudi ženo, ko sem šel na Gorenjsko, kar je bilo poleg ostalega vzrok, da sem se vrnil. Dalje je bilo napačno, da sem čakal doma mesto, da bi se kam ognil, skril in čakal, kako se bo situacija razvijala. Na dan aretacije, ko so že brata preje aretirali, sem napravil napako, ker nisem skočil skozi okno sobe z ženo vred, kakor mi je ona svetovala. Bil sem strahopetnež, oportunist.

Napake v taboriščih in po osvoboditvi:

1.) Nisem poskušal organizirati pobeg v Mariboru.

2.) V mnogih slučajih sem predpostavljал osebne interese partijskim.

3.) Največjo oportunistično napako v svojem življenju in v partijskem delovanju sem napravil na Borlu pri Ptuj, ker nisem izvršil partijske direktive in naloge, da moram pobegniti. Bil sem slabič in strahopetnež, ker sem se bal za tako veliko Partijo umreti. Kesam se in sram me je junaških podvigov partizanov.

4.) V Osviecimu sem koncem 1.1942 oklofutal nekega mlajšega žida, ker je varal svoje tovariše in ker je s svojimi podvigi v svojo osebno korist izpostavil nas vse, to je našo delovno skupino, nevarnosti. Tega kot že znan komunist ne bi smel storiti.

- 2 -

60

5.) Ženo sem mnogokrat predpostavljaj Partiji, zato sem bil napram njej tudi nekritičen in jo smatral za pošteno. To je moja velika napaka.

6.) Tudi v Buchenwaldu sem bil nekritičen in preveč zaupljiv, zato tudi ženinega obiska nisem podvrgel strogemu partijskemu kritičnemu presojanju. Tudi v tem se kaže moja slabost in napaka.

7.) Če Partija smatra, da je bilo za komunista napačno prevzeti kakršnokoli funkcijo v taboriščih, čeprav je bila izvršena v korist sojetnikov, potem sem tudi jaz napravil napako, ker sem prevzel funkcijo, čeprav po nalogu tovarišev in ne komande taborišča.

8.) Po osvoboditvi sem napravil napako, ker sem dovolil, da me jugoslovanski komitet preko vseh članov pošlje kot delegata na Dunaj k štabu za repatriacijo radi organiziranja repatriacije tovarišev iz Buchenwalda. V času civilne internacije v Jeni sem napravil napako, ker nisem poskušal pobega.

9.) Ko me je prišla obiskat žena v Jeni avgusta 1944, sem jo gledal samo kot ženo, nisem se trudil izvedeti kaj iz njenega osebnega življenja v času moje odsotnosti. Bil sem njen suženj. Ker sem jo ljubil, nisem podvomil v njeno pokvarjenost. Tudi to je moja slabost in napaka.

10.) L.1945 sem napravil napako, da CK-ju nisem še bolj podrobno napisal življenjepisa, da bi imel jasnejšo sliko.

11.) L.1946 sem napravil moralno-politično napako, ker sem kot politični funkcionar okraja spal s tovarišico Anico V.. Tega ne bi smel, ker sem s tem rušil ugled Partije.

12.) Marca ali aprila 1946 sem napravil napako, ker nisem takoj izvršil naloge CK-ja, da se premestim iz podružnice Ljudske pravice v Trbovljah na njeno Glavno upravo v Ljubljani. Storil sem to šele na ponovno intervencijo.

13.) V Ljubljani dalj časa nisem imel stanovanja, ko pa mi je tov. Ocepek Angela našla sobico, sem se začel voziti domov v Hrastnik. S tem sem napravil napako, ker sem poteptal gostoljubnost in tovarištvo tov. Ocepek Angele.

14.) Koncem l.1945 me je upravnik Ljudske pravice po službeni potrebi radi bolezni upravnice podružnice poslal v Trbovlje, da jo nadomeščam, dokler ne ozdravi. Zopet sem napravil napako, ker nisem predhodno obvestil in vprašal CK odn. odgovornega tov. Bratka Ivana, če smem iti v Trbovlje in za koliko časa.

15.) Letos sem napravil napako, ker sem posredno preko Filipovića Franja iskal možnosti, da se zopet preselim v Slovenijo. Šele na izjavo tov. Lidije Šentjura napram Fresl Anici, da sem dovolj star in pameten in da vem, kam se moram obrniti, sem pisal direktno na CK prošnjo za vrnitev v Slovenijo in za rehabilitacijo v političnem življenju. Koncem maja 1948 sem dobil odgovor CK KPJ, da se smem vrniti v Slovenijo. O ponovnem sprejemu v Partijo da se bo razpravljalo pozneje, ko bom zopet v Sloveniji.

16.) Napako sem napravil tudi s tem, da sem l. 1946 se sam pismeno in ustmeno obrnil na tovariše, ki so bili z menoj v Oswiecimu, da dajo svoje pismene in ustmene izjave

- 3 -

61 #

o mojem ponašanju in delu v Oswiecimu namesto, da sem to prepustil CK-ju samemu, ker bi bile izjave še verodostojnejše.

Drugih napak se v svojem političnem življenju in delu ne spominjam in ne zavedam, da bi jih napravil.

Rancinger Ivan l.r.